

PÁR POZNÁMOK K JEDNEJ RECENZII

Dezider KAMHAL

V druhom čísle XI ročníka *Organonu* F¹ uverejnil M. Zouhar recenziu mojej knihy *Význam a jazyková prax*. Cieľom tejto krátkej reakcie nie je polemizovať s názormi recenzenta. Tie tu ponechám viac-menej bez komentára, pretože predpokladám a dúfam, že sa stanú predmetom následnej diskusie. Chcem len uviesť na pravú mieru niektoré jeho tvrdenia. Dopustil sa totiž niekoľkých prešľapov, ktoré by sa – pri najmenšom filozofovi, ktorý si chce zakladať na presnosti a argumentácii – nemali stávať. Bol by som nerád, keby sa jeho skresľujúce komentáre stali jediným druhom informácií o recenzovanej knižke, pretože je pravdepodobné, že si ju prečíta oveľa menej čitateľov ako jeho recenziu.

Prvý druh prešľapu vychádza, predpokladám, z nepozorného čítania. Predovšetkým, pri trochu pozornejšom čítaní by mu jednoducho nemohol pripísať názor, podľa ktorého konvencie nehrajú v komunikácii úlohu. Nedokážem si ani len predstaviť, ako by dôsledný zástanca takéhoto názoru mohol vôbec niečo niekedy tvrdiť. Akú úlohu alebo úlohy a ako tieto úlohy súvisia s významom – to už je téma na dlhšiu diskusiu. V tejto súvislosti M. Zouhar spomína postavičku Humpty Dumptyho čiže v slovenskom preklade Hupky-Dupkyho, ktorá podľa neho „zastáva presne takúto teóriu jazyka“. Nehľadiac na to, že je veľmi podivné pripisovať Hupky-Dupkymu akúkoľvek *teóriu jazyka*, v kratučkej časti dialógu Hupky-Dupkyho s Alicou ide podľa mňa o niečo iné. V origináli znie kľúčová veta takto. „When I use a word,“ Humpty Dumpty said in rather a scornful tone, „it means just what I choose it to mean – neither more nor less.“² Pravda, dalo by sa tu *rozumne a vecne* diskutovať o úlohe intencie a konvencie v komunikácii, ako o nej kedysi diskutovali napr. už Strawson s Austinom a

¹ Zouhar, M (2004): Kamhal, Dezider: Význam a jazyková prax. In. **Organon** F, roč. XI, č. 2.

² V slovenskom preklade ktorý v roku 1981 vydali Mladé letá, veta znie: „Ak nejaké slovo použijem ja,“ povedal Hupky-Dupky povýšene, „znamená presne to, čo chcem, aby znamenalo – o nič viac a o nič menej.“ Nikde nie je povedané, že Hupky-Dupky si významy sám vymýšľal. Diskusia, ktorá sa točila aj okolo tejto citovanej vety, prebehla na stránkach zahraničných filozofických časopisov už viackrát, napr. v šesťdesiatych rokoch, ale aj neskôr. Pozri napr. Donnellan, Keith S (1968): Putting Humpty Dumpty Together Again In **The Philosophical Review**, Vol. 77, č. 2, s. 203-215; MacKay, Alfred F (1968): Mr Donnellan and Humpty Dumpty on Referring. In: **The Philosophical Review**, Vol. 77, č. 2, s. 197-202 atď. Zdá sa, že ňou budeme musieť prejsť aj u nás

neskôr mnohí ďalší. V každom prípade, Zouharovi pripomínam, že pozornejšie treba čítať aj Carrollovu *Through the Looking Glass*.

Takisto by každému pozornejšiemu čitateľovi malo byť jasné, že som v knihe neponúkal žiadnu sémantickú teóriu. Preto sú všetky výhrady voči mojej údajnej teórii alebo teóriám nepodložené. Priznávam, v tomto tiež a otvorene sympatizujem s neskorým Wittgensteinom, pretože si myslím, že na takýto *filozofický* postoj existujú veľmi dobré dôvody. Mimochodom – a to teraz nevravím na adresu recenzenta, hoci aj on má k tomu sklony³ – zarážajú ma plytké a povýšenecké hodnotenia neskorého Wittgensteina zo strany tých, čo sa nedostali ani po úroveň autora *Logicko-filozofického traktátu*, nieto ešte *Filozofických skúmaní*.

Druhý druh prešľapu sa týka uvádzania príkladov, ktoré som nikde v knihe nepoužil, pričom vzniká – vďaka polemicky ladenému komentáru – opačný dojem. V takýchto prípadoch Zouhar jednoducho polemizuje s fiktívnym partnerom (či protivníkom?) alebo sám so sebou.

Nikde som neuvádzal príklad „M. Dzurinda je Napoleon“, ktorým chce Zouhar ilustrovať svoju tézu: „Tento ani predchádzajúci prípad⁴ nie sú tvrdeniami výroku⁵ o identite; sú to jednoduché subjekt-predikátové výroky.“ Zdôrazňujem, že ide o čisto Zouharov problém, pretože pozorný čitateľ isto postrehne, že som v časti o takýchto vetách a ich použití v bežnom jazyku nehovoril o tom, že sa nimi niečo *tvrdí*, že sa môžu použiť ako *tvrdenia*. Doteraz neveriacky krútim hlavou nad jeho obvinením, že som sa údajne „nechal zaviesť povrchovou analógiou dvoch logicky rozličných výrokov“.⁶ Práve takéto omyly totiž vyčítam teoretikom, ktorí tieto a podobné vety chápu ako tvrdenia, dokonca tvrdenia o identite! A mimochodom, tohto omylu, totiž automatického predpokladania, že takéto vety sa používajú na *tvrdenia*, sa dopustil aj Zouhar v recenzii. Stručne a jasne – čo sa týka relevantných pasáží z mojej knihy a Zouhara – opäť nepozorné čítanie.

Podobne to platí aj v prípade *Zouharovej* ilustračnej vety „Je možné, že Platón nie je autorom *Štátu*.“ Z jeho komentára vzniká dojem, že práve túto vetu som označil za gramatickú (vo wittgensteinovskom zmysle slova), teda za vetu, ktorá tvrdí niečo o používaní výrazov. Dokonca píše, že „podľa Kamhala konkrétne touto vetou možno konštatovať, že výrazy ‚Platón‘ a ‚autor *Štátu*‘ možno použiť na označenie rôznych indivíduí“. Neuveriteľné! Nuž, konkrétne k tejto vete a jej možným funkciám som sa nikde v knihe nevyjadril, pretože sa nikde v knihe nevyskytuje. Diskusiu o vetách, v ktorých sa vyskytujú modálne výrazy, a o spôsoboch, akými sa v jazyku používajú, opäť ponechám na pripravovaný podrobnejší polemický dialóg.

Ďalší druh prešľapu, aj keď druhovo odlišný od predchádzajúcich, spočíva v poznámkach typu „prečo sa to Kamhalovi nepáči“ (s. 217), „Kamhalovi sa nepáčia“

³ Pozri napr. Zouhar, M. (2004) Vlastné mená a ich použitie. In. *Organon F*, roč. XI. č. 1, s. 56-62, kde v poznámke pod čiarou hovorí o údajnej „wittgensteinovskej demagógii“.

⁴ Ide o vetu „Schuster je Schuster“, ktorú som v časti o tzv. výrokocho o identite naozaj uviedol..

⁵ Priznávam, nerozumiem výrazu „tvrdenia výroku“.

⁶ Tamže, s. 220

(s. 218). Tu už ide o prostriedky jazyka, ktorými sa oponentovi nenápadne podsúva iná ako „patričná“ motivácia. Myslím, že by nebolo na škodu explicitne si aj na stránkach *Organonu F* stanoviť isté pravidlá týkajúce sa kultivovaného vedenia dialógu či sporu, ktoré by sa týkali práve takýchto teoreticky prehliadaných (aspoň v sémantike, pokiaľ mi je známe) nástrojov reči.

Ubezpečujem recenzenta aj ostatných čitateľov, že som sa nerozhodoval na základe toho, čo sa mi páči alebo nepáči, ale na základe faktov, ktoré práve prívrženci chápania analýzy jazyka ako akejsi aplikovanej logiky zvyknú prehliadať, a navyše, robil som tak často aj proti svojmu pôvodnému teoretickému presvedčeniu.

Na záver len toľko: Nemyslím si, že som sa v recenzovanej knihe nedopustil nepresností a omylov, ale nazdávam sa, že nejde o chyby či omyly, ktoré mi pripisuje recenzent. Pevne verím, že moja útla knižka, v ktorej som mnoho vecí len naznačil, môže byť užitočná práve pre ľudí, ktorí, zjednodušenie povedané, nerozlišujú výraz a použitie výrazu, vetu a tvrdenie (a preto majú problém uvažovať aj o iných použitíach vety ako na tvrdenie), a narábajú s výrazmi „význam“, „hovorí o“, „je možné, že...“ atď. tak, akoby sa ich používanie riadilo striktnými pravidlami, teda odlišnými od ostatných výrazov jazyka.